

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Nawoordbij een vruchteloze discussie

Eijk, C. van der; Niemöller, B.

Citation

Eijk, C. van der, & Niemöller, B. (1989). Nawoordbij een vruchteloze discussie. *Acta Politica*, 24: 1989(3), 319-320. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449737>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449737>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

found its origin in the question whether or not all instances of distance-increase can be supposed to reflect that, for the cases involved, ideological proximity did not direct their voting behavior and vote-switching. The answer to this question can only be equivocal: it depends on the assumptions one is willing to make respecting the form of utility functions. However, whether or not it is reasonable to assume utility functions to be symmetric should not be a matter of intuition or personal taste *but of empirical evidence which, however, is nonexistent*' (p. 299, cursivering JvH).

Het is mogelijk dat het 'relevante verdere onderzoek' waarvan in 'Lost in space' melding wordt gemaakt hierover enig uitsluitsel zou kunnen geven. De in de puntsgewijze opsomming genoemde stukken zullen zonder twijfel belangwekkend zijn – jammer alleen, dat het voor het overgrote deel gaat om stukken waarvan de wereld (nog) niet via boek of tijdschrift kond is gedaan. Het lijkt mij dan ook niet geheel correct om in deze gevallen van publikaties te spreken en mij te verwijten deze 'publikaties' niet te kennen. Voor zover de genoemde stukken mij bekend waren of (inmiddels) bekend zijn, geven ze geen antwoord op de vraag naar het bestaan van individuele nutsfuncties en op de vraag hoe deze eventueel zouden dienen te worden gebruikt in een verklaring van het stemgedrag.

Eén opmerking nog tot slot van mijn poging tot weerlegging van de op 'Operatie geslaagd, patiënt overleden?' uitgeoefende kritiek. Van der Eijk en Niemöller lijken zich zo sterk aan hun geesteskind, de voor de Nederlandse situatie uitgewerkte versie van een van rationaliteit in downsiaanse zin uitgaand verklaringsmodel van stemgedrag, te hebben gehecht, dat mijn analyse lijkt te worden gezien als een persoonlijke aanval. Waar komt anders de stropop met het bordje 'Van der Eijk/Niemöller' om de hals, die overigens plots een fantoom blijkt te zijn, vandaan? Mij ging en gaat het echter om niet meer en niet minder dan een evaluatie van het verklaringsmodel. In welke mate, en in welke vorm, kan dit model een bijdrage leveren aan de verklaring van het stemgedrag van de Nederlandse kiezers? Het lijkt mij zinvol als de discussie zich op deze (dubbele) vraag concentreert.

Nawoord bij een vruchteloze discussie

C. van der Eijk en B. Niemöller

Het zal de lezer van de twee voorgaande stukken in deze aflevering van *Acta Politica* niet ontgaan zijn dat Van Holsteyn op geen enkel punt onze reactie accepteert. Deze bestaat in belangrijke mate uit een poging misvatting en misrepresentaties te rectificeren die naar onze mening in Van Holsteyns weergave van ons proefschrift voorkomen. Met zijn verwerping hiervan ontstaat echter een vreemde situatie: er blijkt geen overeenstemming te bestaan over wat een aantal van de hypothesen in ons proefschrift inhoudt, over de wijze waarop zij door ons zijn getoetst, en over hun betekenis in het kader van de daar gepresenteerde verhandelingen met betrekking tot de verklaring van kiezersgedrag. Anders gezegd, óf wijzelf begrijpen de inhoud, werkwijze en het vertoog in ons proefschrift niet goed, óf Van Holsteyns begrip ervan is onjuist. Hoe het ook zij, een dergelijk verschil van mening over waar ons proefschrift nu wel of niet over gaat ontnemt de basis aan een redelijke discussie over de vraag of de inhoud ervan juist of onjuist is, zinnig of onzinnig. Dit probleem kan zeker niet worden opgelost door een soort exegetische discussie op basis van een door Van Holsteyn aangedragen reeks, grotendeels uit hun context gelichte, citaten; iets waarvan wij hier dan ook maar afzien.

Los van de vraag of wij Van Holsteyn al dan niet kunnen overtuigen dreigt de huidige discussie te leiden tot een karikaturisering van ons werk, waaruit elke nuance verdwenen is, en die zou inhouden dat wij kennelijk het links-rechtsperspectief allesbepalend zouden vinden, dat wij kennelijk kiezersgedrag zonder kwalificatie als rationeel in downsiaanse zin zouden opvatten, en dat kortste afstand en afstand-reductie de lakmoesproef zouden vormen voor zowel de betekenis van links - rechts als voor de rationaliteit van de kiezers. Een dergelijke karikatuur zou er begrijpelijk toe kunnen leiden dat anderen zich geroepen voelen haar te bestrijden, in plaats van zich bezig te houden met waar het eigenlijk om zou moeten gaan, namelijk de beschrijving en verklaring van kiezersgedrag. Voor zover dat kan bijdragen aan het voorkomen van een dergelijke ontwikkeling willen

wij hier graag op voorhand een ieder gelijk geven die wil aantonen dat er meer bestaat tussen hemel en aarde, ook in de verklaring van kiezersgedrag, dan links-rechtsideologie, danwel dat de termen links en rechts niet voor iedereen en niet te allen tijde eenzelfde associatieve betekenis hebben. Evenzeer stemmen wij op voorhand in met een ieder die wil beweren dat ook de door ons voorgestelde benaderingen het kiesgedrag niet ten volle kunnen verklaren, respectievelijk dat niet alle kiezersgedrag als 'rationeel' in downsiaanse zin kan worden aangemerkt, laat staan in andere betekenissen van die term. Hopelijk bespaart dit voor de toekomst enige tientallen pagina's vruchteloze discussie.

Eigenbelang, rationaliteit en interpersonele nutsvergelijking: een reactie*

Ad van Deemen

1. De reactie 'Eigenbelang, rationaliteit en interpersonele nutsvergelijking' van Pellikaan (AP april 1989) op mijn 'Rationaliteit en sociale keuze' (AP april 1989) is zeer uitgebreid. Pellikaan haalt veel zaken aan die oorspronkelijk noch in zijn artikel noch in mijn reactie daarop aan bod geweest zijn. Teneinde niet te verzanden in een oeverloze discussie zal ik mijn reactie zo kort mogelijk houden. Voor de literatuurverwijzingen zie 'Rationaliteit en sociale keuze'. Ik zal de sectienummering van Pellikaans weerwoord aanhouden.

2. Pellikaan houdt vast aan zijn definitie 'Rationaliteit is maximaliseren van eigenbelang'. Deze definitie lees ik als: 'Rationaliteit is equivalent aan maximaliseren van eigenbelang'. Anders is het geen definitie. Pellikaan vindt dus dat maximaliseren ook een noodzakelijke voorwaarde is voor rationaliteit. Voor mij (maar ook voor Olson) is maximalisatie van eigenbelang *geen* noodzakelijke voorwaarde voor rationaliteit (Van Deemen 1989: 213-214).

Het is niet de bedoeling de discussie te laten verzanden in wat Pellikaan vindt en wat ik vind. Waar het om gaat is dat volgens Pellikaan ook in de theorie van collectieve actie van M. Olson rationaliteit gezien wordt als maximalisatie van eigenbelang (Pellikaan 1988: 285). Dit is onjuist. Ik geef een citaat uit Olsons Logic of Collective Action waaruit duidelijk blijkt dat ook voor Olson eigenbelang niet noodzakelijk is voor rationaliteit (Van Deemen 1989: 214).

3. Pellikaan beweert dat, omdat de aard van de alternatieven geen rol speelt, deze kunnen worden uitgedrukt in diverse termen, dus in termen van individuele welvaart. Aangezien voor Pellikaan dit weer hetzelfde is als eigenbelang, is rationaliteit toch het maximaliseren van eigenbelang.

Pellikaan haalt hier het algemene en het bijzondere door elkaar. Nogmaals, de stelling is dat rationaliteit maximalisatie van eigenbelang *kan* betekenen maar dat dat niet *zo hoeft te zijn*. Indien het opvangen door mij van de dodelijke kogel die bestemd is voor mijn geliefde mijn meest geprefere-

* Met dank aan prof. Grahame Lock voor zijn stimulerende gesprekken aangaan de deze polemiek en voor zijn kritisch commentaar op een eerdere versie van deze reactie.